

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Kogukonnahariduse ja huvitegevuse õppekava

Anari Kroon

KODUKOHA LOODUSE JA PÄRIMUSE TUNDMAÕPPIMINE
ALGKOOLIS FORMAALÕPET TÄIENDAVATE ÕIPIROJEKTIDE TOEL

Loov-praktiline lõputöö

Juhendaja: Külli Salumäe, MA, huvihariduse õpetaja

Tartu 2024

Resümee

Kodukoha looduse ja pärimuse tundmaõppimine algkoolis formaalõpet täiendavate õpiprojektide toel

Loov-praktilise lõputöö uurimisprobleemiks on 1.-4. klasside õpilaste kodukoha looduse ja pärimuse tundmise ning hoidmise väärtustamine, mis on formaalõppe riiklikus õppekavas kasinalt toetatud. Selle puudujäägi vähendamiseks oleks abi kooli lähipiirkonna looduse ja pärimuse tundmaõppimist toetavatest õppeprogrammidest.

Loovpraktilise lõputöö praktilise osa väljundiks on neli looduse ja pärimuse tundmaõppimist toetavat õpiprojekti. Olulisel kohal on kodukoha looduse ja pärimuse tundmaõppimine koos liikumisõpetusega. Õppeprogrammid on liikumisõpetuse ja formaalõppe ainete põimingud. Tulemused ja järeldused on tehtud tuginedes teoreetilisele osale ja praktilise poole pealt õpilastega tehtud vestlusringidele. Tulemused näitavad õpilaste positiivset suhtumist sellistesse õppeprogrammidesse ja nende endi poolt väljendatud soovist, et selliseid programme kasutataks ka edaspidi nende endi poolt pakutud ideede täiendustega. Töö lõpuosaks on refleksioon loovpraktilise lõputöö käigus kogetu põhjal.

Võtmesõnad: Kodukandi loodus, pärimus, õuesõpe, õppeainete lõiming, liikumisõpetus.

Abstract

Getting to know the nature and traditions of your home place in primary school complements your formal education with the support of learning projects

The research problem of the creative-practical thesis is 1.-4. valuing the knowledge and preservation of the nature and traditions of the home place of the students of the classes, which is meagerly supported in the national curriculum of formal education. Educational programs that support learning about the nature and traditions of the area near the school would help to reduce this deficit.

The output of the practical part of the creative practical thesis is four learning projects that support learning about nature and tradition. Getting to know the nature and traditions of the home place together with exercise training is important. The study programs are an interweaving of physical education and formal education subjects.

The results and conclusions have been made based on the theoretical part and, on the practical side, discussions with students. The results show the positive attitude of the students towards such learning programs and their expressed wish that such programs will be used in the future with additions of ideas proposed by them.

The final part of the work is a reflection based on what was experienced during the creative practical thesis.

Keywords: Home place, tradition, outdoor learning, integration of subjects, movement education.

Sisukord

Sissejuhatus.....	6
1 Riikliku õppekava ülevaade kodukoha looduse ja pärimuse tundmaõppimise aspektist	8
1.1 Kodukoha ja pärimuse õpe riikliku õppekava alusel	8
1.1.1 Keel ja kirjandus	8
1.1.2 Sotsiaalsed	8
1.1.3 Loodusained.....	9
1.1.4 Kunstained	9
1.1.5 Liikumisõpetus.....	9
1.1.6 Õppekava läbivad teemad.....	10
1.2 Õuesõppe kasulikkus õpilase õppeprotsessis	11
1.3 Õpilase väärtuste kujunemise toetamine	12
1.3.1 Pärimuse ja mängu olulisus laste jaoks	14
2 Loodust ja pärimuse õppimist toetavad projektid.....	15
3 Õppeprojektide ettevalmistus ja läbiviimine	22
3.1.1 Õppeprojekt „Armas puu, mis on sinu nimi?“	22
3.1.2 Õppeprojekt „Taimebingo“	22
3.1.3 Õppeprojekt „Pangodi järve kalad ja veelinnud“	23
3.1.4 Õppeprojekt „Veetee – tee veel“	24
4 Õpiprojektide tulemused ja järeldused.....	26
4.1.2. Ideed edaspidiseteks õpitegevusteks	27
4.2.1 Aktiivne osalemine liikumises ja käelises tegevuses.....	27
4.1 Mida märkavad Unipiha algkooli õpilased koduümbruses?	27
4.2 Kuidas suhtuvad õpilased kodukandi tundmaõppimiseks kasutatavatesse õppemeetoditesse?	28
5 Refleksioon.....	31
Kokkuvõte.....	34
Kasutatud kirjandus	35
Õppeprojektide ettevalmistamisel kasutatud allikad.....	37
Lisa 1. Puud.....	38
Lisa 1.2. Puude tööleht	39
Lisa 1.3. Puude kallistamise mäng	40
Lisa 2. Taimekaart.....	41
Lisa 2.1. Taimede ristsõna.	42

Lisa 3. Veesõidukid	43
Lisa 3.1. Männikoorest purjekas kasetohust purjega.....	44
Lisa 4. Veelinnud	45
Lisa 4.1. Kalad	46
Lisa 4.2. Veelindude ristsõna.....	47
Lisa 4.3. „Haned, luiged, tulge koju!“ mängu juhend	48

Sissejuhatus

1.-4. klasside õpilaste kodukoha looduse ja pärimuse tundmise ning hoidmise väärtustamine on formaalõppe riiklikus õppekavas küll toetatud, kuid praktilisteks tegevusteks, mis kinnistaksid õpitut teadmisi, napib aega. Selle puudujäägi vähendamiseks oleks abi kooli lähipiirkonna looduse ja pärimuse tundmaõppimist toetavatest õppeprogrammidest ja projektidest.

Käesolev töö on kirjutatud Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia kogukonnahariduse ja huvitegevuse õppekava loov-praktilise lõputööna. Töö sisuks on minu poolt koostatud neli formaalõpet toetavat õpiprojekti algklassidele looduse ja pärimuse tundmaõppimiseks, mille viisin läbi lõimituna liikumisõpetusega.

Loovpraktilise-lõputöö viisin läbi Tartumaal Kambja vallas Pangodi külas asuvas Unipiha algkoolis, töötades ise seal liikumisõpetajana. Unipiha algkoolis õpib hetkel 11 õpilast, kellest 1 on koduõppel. Koolipersonal on seitsme liikmeline. Liikumisõpetuse tunnid on kogu õpilaskonnale ühised. Koolis on kaks liitklassi, 1.-2. klass ja 3.-4. klass.

Unipiha neljaklassilise algkooli õppe ja kasvatustöös luuakse õpilase arenguks tingimused, arvestades õpilase eripärasid. Koostöös lastevanematega arendatakse praktilisi oskusi, väärtushinnanguid ja teadmisi kogu õppe ja kasvatustöö käigus. Vastavalt võimalustele kasutatakse projekt-, õues- ja muuseumiõpet, ekskursioone ja õppekäike. Huvitegevuses toetatakse kooli folkloorsete traditsioonide hoidmist ja edasiarendamist õpilaste vaba aja sisukamaks muutmise nimel.

Kodukoha looduse ja pärimuse tundmaõppimine kajastub Unipiha algkooli igapäevases õppetöös, kusjuures kodukohana kõige laiemas tähenduses mõistame Eestit tervikuna, siis Lõuna-Eestit, seejärel ajaloolisi Kambja ja Nõo kihelkondi ja kõige kitsamalt Pangodi piirkonna külasid ja talusid. Koolis kasutatakse üld- ja aineõpetuse kombineeritud varianti, mis saab oma parima väljundi õuesõppes. Igal lapsel oma puu, mida ta vaatleb ja kirjeldab läbi kogu õppeaasta; puudega seotud muistendid ja muinasjutud on lugemis-arutlemis- ja mõtlemisvaraks. Lisanduvad metsamatkad, kus kõiki teadmisi meenutatakse ja kasutatakse. Kevadine õueprojekt „Puud olid hellad velled“ lõimib loodusõpetuse, emakeele, muusika ja matemaatika Pangodi järvega seotud vee ja kalade teema sisaldab samuti kõiki aineid läbivaid tegevusi, lapsed saavad järvel paadiga matkata ja järve saari külastades õppeülesandeid lahendada. Kuna kool asub õpikeskkonna mõttes ideaalses asukohas, on eesmärgiks õpilaste holistilise maailmapildi kujunemine, kus kõik on kõigega seotud.

Töötamine koolis, kus looduslik õpikeskkond on nii rikkalik ja kus prioriteetide hulka kuulub pärimuse tihe põimimine igapäevasesse õppetöösse, andis inspiratsiooni nii pärimuse kui ka teiste õppeainete lõimimiseks liikumisõpetusega. Õpiprojekte koostades soovisin just looduses erinevate liikumisvõimaluste kaudu õpilastele pakkuda mitmekesist õpikeskkonda. Kasutades mängulisi (laulumängud) ja pingutust nõudvaid (nt matkad) elemente, toetasin ainealaste teadmiste kinnistamist laste tavapärasel ja loomulikus keskkonnas. Need projektid võimaldasid õpilastele ka uusi kogemusi, sealhulga eakohaseid riske ja oma keha võimete tundmaõppimist. Projektid võimaldasid ka kohtumisi juba tuttava materjaliga ja varemõpitu kordamist, mis vähendab pingeid uue omandamisel. Ainealaste teadmiste omandamine ja mälu treeningut soodustavad vaimse ja füüsilise vaheldumine on minu õpiprojektides läbiv pedagoogiline lähenemine.

Oma lõputöö **eesmärgina** soovisin, et Unipiha algkooli õpilased on õppinud tundma kodukoha loodust ja pärimust mitmekülgsete õpitegevuste toel, andnud tagasisidet nii õppetegevuste sisu kui õppemeetodite kohta ning esitanud ideid edaspidisteks õppetegevusteks.

Selle saavutamiseks seadsin endale järgmised **ülesanded**:

- töötada läbi Unipiha algkooli õppekava
- koostada õppekavaga haakuvad ja seda täiendavad õppeprojektid kodukoha looduse ja pärimuse tundmaõppimise toetamiseks
- viia läbi õppeprojektide Unipiha algkooli õpilastega
- koguda õpilastelt läbiviidud õppeprojektide kohta tagasisidet ja seda analüüsida õppeprojektide edasiarendamise eesmärgil.

1 Riikliku õppekava ülevaade kodukoha looduse ja pärimuse tundmaõppimise aspektist

Käesolevas peatükis annan ülevaate kodukoha ja pärimuse tundmaõppimisest põhikooli riikliku õppekava (PRÕK) alusel toimuva õppetöö raames. Toon väljavõtted keele ja kirjanduse, loodusainete, sotsiaalainete, kunstiainete ja liikumisõpetuse ainekavadest. Alateemadena käsitlen ka õuesõpet, väärtuskasvatust, pärimust ja mängu, mis on seotud minu koostatud formaalõpet toetavate õpiprojektidega. Annan ülevaate ka Unipiha algkooli õppe ja kasvatustöö korraldusest ning sellest, kuidas õppekava seostatakse kodukoha tundmaõppimisega.

1.1 Kodukoha ja pärimuse õpe riikliku õppekava alusel

Järgnevalt annan ülevaate PRÕK ainekavades kajastuvast kodukoha looduse ja pärimuse tundmaõppimisest. Ainekavade läbitöötamist pidasin vajalikuks, kuna käesolevas töös edaspidi esitletavad õppeprojektid on kavandatud formaalõpet toetama.

1.1.1 Keel ja kirjandus

Keel ja kirjandus toetab õpilase kohaliku keelekasutuse ja sõnavara õppimist õpetamist, tutvustades kohaliku murret ja võrreldes seda eesti teiste piirkondade murretega. Keele ja kirjanduse õpetuses on kesksel kohal lugude jutustamine, tutvustades õpilastele kodukoha kultuurilist pärandit. Kasutatakse kirjandusteoseid või lugemismaterjale, mis on inspireeritud kodukoha looduse, ajaloo või kultuuriga. Keel ja kirjandus toetab lugemisuskust, kasutades kohalikke tekste või teemasid, mis aitavad õpilastel paremini mõista oma kodukoha ajalugu, traditsioone ja eripärasid. Kirjutamisõpetuses keskendutakse tekstide loomisele, õpilasi julgustatakse väljendama oma suhet ja tundeid seoses kodukohaga. Läbi keele ja kirjanduse on võimalik süvendada õpilaste sidet oma kodukohaga ja mõista selle kultuurilist ja ajaloolist väärtust.

1.1.2 Sotsiaalsed

Sotsiaalsed toetavad õpilaste sidet kodukoha keskkonna ja kogukonnaga, õpetades märkama ja väärtustama kohalikku keskkonda. Õpilasi julgustatakse osalema kogukonna tegevustes või uurima kohalikke tavasid ja sündmusi, toetades seeläbi nende aktiivset panust oma kogukonda. Tutvudes erinevate kultuuridega ja inimeste mitmekesisusega kohalikus keskkonnas on võimalik õpilastel mõista erinevaid vaatenurki ja traditsioone. Sotsiaalsed

suurendavad õpilaste keskkonnateadlikkust ja -hoidu, rõhutades kohaliku keskkonna kaitsmise ja säästliku käitumise olulisust. Sotsiaalsed esimeses kooliastmes süvendavad õpilastes sidet oma kodukohaga, aitavad mõista pärimuse olulisust ning arendada keskkonnateadlikkust ja kogukondlikku osalust.

1.1.3 Loodusained

Loodusõpetuse õpetamisel keskendutakse kohalikele loodusnähtustele, -objektidele ja elusolenditele, julgustades õpilasi märkama ja uurima nende enda ümbruses olevat loodust. Selleks, et õpilased hakkaksid huvi tundma kohaliku pärandi ja traditsioonide vastu, kasutatakse ka loodusainetes inspireerivaid kohalikke legende, lugusid ja rahvatarkusi. Olulisel kohal on keskkonnateadlikkuse saavutamine, õpilased õpivad kohaliku looduse ja keskkonna hoidmise väärtust, neid julgustatakse säästlikult käituma. Loodusainete õpetamisel kaasatakse praktilisi tegevusi, nagu käsitöö looduslike materjalidega või looduses uurimine ja eksperimenteerimine, et toetada õpilaste praktiliste oskuste arengut. Läbi kodukoha erinevate keskkondade, nagu metsad, jõed, põllud või lähedalasuvad looduslikud piirkonnad, saab toetada õpilaste loodusnähtuste ja ökosüsteemide mõistmist. Esimese kooliastme loodusainete õpetamisel kasutades kodukohta, aitab õpilastel luua tugevamat sidet kohaliku keskkonna ja pärandiga ning mõista selle olulisust.

1.1.4 Kunstiained

Kunstiainetes keskenduvad õpilased kunstilise väljenduse arendamisel kohalikele teemadele ja vaadetele, mis on seotud kodukoha looduse, maastike või traditsioonidega. Kunstiõpetus julgustab õpilasi kasutama kohalikke materjale või traditsioonilisi käsitöötehnikaid, mis seostuvad kodukoha pärandiga. Jäädvustades looduslikke ja inimeste loodud keskkondi võib kunstiope keskenduda kohalikel maastikel, hoonete, inimeste ja elustiilide kujutamisel, toetatakse õpilaste sidet oma kodukohaga. Kaasatakse kohalikke kultuurisündmusi või -praktikaid, et tutvustada õpilastele kohalikke kunstilisi väljendusvorme ja loomingut. Tuues esile kodukohta ja pärimust, võimaldavad kunstiained esimese kooliastme õpilastel avastada ja väärtustada oma kodukoha kultuurilist ja looduslikku mitmekesisust ning väljendada seda läbi kunsti ja loovuse.

1.1.5 Liikumisõpetus

Liikumisõpetus toetab õpilasi tervist väärtustava eluviisi kujunemist. Liikumisega arendatakse arusaamu vaimse ja füüsilise tasakaalu vajalikkusest nende arusaamadega kooskõlas olevat

tegutsemisoskust. Liikumisõpetus toetab õpilase nii kehalist/liigutuslikku kui ka kõlbelist, sotsiaalset ja esteetilist arengut ning tema kujunemist terviklikuks isiksuseks.

Liikumisõpetust iseloomustab vahendite mitmekesisus ja loovus. Oluline on laste kaasamine ja liikumiste huvitavaks muutmine. Liikumisõpetaja olulisemaid tööriistu lisaks erinevatele vahenditele on õpetaja enda eeskuju liikumises.

1.1.6 Õppekava läbivad teemad

Õppekava läbivate teemade eesmärgiks on tagada õpilaste mitmekülgne ja süstemaatiline areng, arendades nende teadmisi, oskusi ja väärtushinnanguid, mis on vajalikud elukestvaks õppeks ja sotsiaalseks aktiivsuseks. Need teemad „...käsitlevad ühiskonnas tähtsustatud valdkondi ning võimaldavad luua ettekujutuse ühiskonna kui terviku arengust, toetades õpilase suutlikkust oma teadmisi erinevates olukordades rakendada.“ (PRÕK §14.1).

Läbivate teemade õpe saab teoks nii läbi õppekeskkonna korralduse, aineõppes, valikainetes, õppeaineid lõimivates loovtöödes, korraldades koostöös kooli pidaja, paikkonna asutuste ja ettevõtete, teiste õppe- ja kultuuriasutuste ning kodanikuühendustega klassivälisist õppetegevust ja huviringide tegevust ning osaledes erinevates projektides. (PRÕK §14.2)

Läbivaid teemasid on kaheksa. Kodukoha looduse ja pärimuse projektide käigus on väga asjakohane käsitleda läbivatest teemadest keskkonna ja jätkusuutliku arengu, kultuurilise identiteedi ning tervise ja ohutuse teemasid, mille sisuks on:

„Keskkond ja jätkusuutlik areng – taotletakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes hoiab ja kaitseb keskkonda ning väärtustades jätkusuutlikkust, on valmis leidma lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele.“ (PRÕK §14.3.2)

„Kultuuriline identiteet – taotletakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumisladi kujundajana ning kultuuride muutumist ajaloo vältel, kellel on ettekujutus kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktikate eripärast ning kes väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust ning on kultuuriliselt salliv ja koostööaldis.“ (PRÕK §14.3.4)

„Tervis ja ohutus – taotletakse õpilase kujunemist vaimselt, emotsionaalselt, sotsiaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline järgima tervislikku eluviisi, käituma turvaliselt ning kaasa aitama tervist edendava turvalise keskkonna kujundamisele.“ (PRÕK §14.3.7)

1.2 Õuesõppe kasulikkus õpilase õppeprotsessis

Õppekeskkonnana mõistetakse õpilasi ümbritseva vaimse, sotsiaalse ja füüsilise keskkonna kooslust, milles õpilased arenevad ja õpivad. Õppekeskkond toetab õpilase arenemist iseseisvaks ja aktiivseks õppijaks, kannab põhihariduse alusväärtusi ja oma kooli vaimsust ning säilitab ja arendab edasi paikkonna ja koolipere traditsioone. (Põhikooli riiklik õppekava [PRÕ] §6.1)

Õpikeskkond peab võimaldama ka seoseid luua teooria ja praktika vahel ning õpitud teadmisi tavaelus rakendada. Õppekeskkonda kujundab iga noore kasvamise paik ja teda ümbritsevad inimesed, pere, õpetajad, juhendajad, treenerid.

Õuesõppe meetodi kasutamine algkoolis looduse ja pärimuse õpetamisel võimaldab õpilastel tegutseda ja õppida vahetus kontaktis loodusega. Selles vanuses on õpilane alustamas oma teadmiste laiendamise teed. Vanuses 7-10 eluaastat arenevad õpilases (Tartu Ülikool):

- teisesed eneseteenindusoskused – oma asjade korrashoid, iseseisev organiseerimine erinevateks tegevusteks (nt kooliasjade kokku panemine järgmiseks päevaks);
- mälu – valdavaks saab kaemuslik-kujundiline mõtlemisvorm – kus laps lahendab neid ülesandeid mõttetööga, mida varem pidi praktiliselt läbi proovima. Tuginedes konkreetsele infole;
- õpioskused – metatunnetus (oskus mõelda oma tunnetusprotsessidest) ja eneseregulatsioon;
- teadmised lähiümbrusest ja maailmast;
- motivatsioon, enesehinnang ja sotsiaalne areng.

Õuesõppe võimaldab õpilastel ise näha ja kogeda ennast ümbritsevat ja seostada seda temas juba olemasoleva infoga. Õuesõppe meetodit saavad kasutada kõik, kes tegelevad noortega koolides, lasteaedades ja noorteorganisatsioonides. Noortega tegeledes tuleb teha teadlikke valikuid ka õuesõppe viiside osas.

Õuesõppe lähtealuseks on aktiivõppe. Aktiivõppes loob õpetaja keskkonna, kus õppijad osalevad aktiivselt õppeprotsessis, mis aitab õppijatel õpitavat mõtestada ja seostada omandatud teadmisi tegelikkusega. Õpetaja on kui õppijate teekaaslane teadmise saamise teel, kes pakub vajadusel abi, suunab ja juhendab, kuid loob ka situatsiooni, kus õppijad on sunnitud rääkima, kuulama, kaasa mõtlema ja kirjutama (Tulevikuõpetaja).

Väga oluliseks peetakse õppimist kõigi meelte abil, et enda kogetut ja õpitut teadvustada. Osates esitada erinevaid aineid õuetingimustes ja õppevahenditeks kasutada

reaalseid looduses aset leidvaid nähtusi või ilminguid, võivad erinevate ainete õpetajad saavutada edukalt õpilastes soovi õppida, kogemusi omandada ja luua usalduslikke suhteid. (Sarv & Vilbaste, 2009)

Õuesõppe tõlgendamisel tuleb mõista, et see ei ole üksnes looduskeskkonnas viibimine vaid õuesõpe hõlmab endas lapse vaimsele, füüsilisele ja psüühilisele tervisele parimat ja kasulikumat keskkonda. Teisisõnu on õuesõpe kogemusõpe klassiruumist erinevas keskkonnas. (Sarv & Vilbaste 2009)

Uurimused on näidanud, et õues õppijad on kordades tervemad ja külmetushaigustele vähem vastuvõtlikud. Aju varustatus hapnikuga tagab aju tulemuslikuma toimetuleku ja mälu protsessid. Ruumis õppimine vertikaalmeetodil on sageli õpetajalt lapsele, aga õues õpitakse peamiselt horisontaalselt – koos avastades, teadvustades, talletades. Õpitakse objekte ja nähtusi tundma süvitsi; nende seost teiste loodusosadega, saades teada ohtudest ja nende vältimiseviisidest, inimese võimalustest turvalisuse tagamiseks nendega koos eksisteerides. Õuesõppe juures saavad võimsamalt rakendust haistmis-, maitsmis- ja kompimismeel. Ruumis on peamiselt kasutusel kuulmis ja nägemismeel. Meeled aitavad meil õppida keskkonnast nii osade kui tervikute kaupa. (Raadik 2010)

Suunates õpilasi igapäevaselt uue ja tundmatuga silmitsi seisma, uurima ja avastama on avastusõpe vajalik tööriist. Avastusõpet kui metoodikat on kirjeldatud järgmiselt:

Avastusõpe kui metoodika on ühelt poolt indiviidi loomupärase uudishimu toetamine ja innustamine, teisalt aga teadlikult kavandatud õpetamisstrateegia, mis ajendab õpilasi uusi teadmisi ja oskusi omandama. Väärtuskasvatustlikus plaanis on oluline, et avastusõpe paneb õppimise eest vastutuse õpilase enese õlule, toetades iseseisvust, aktiivsust, pühendumist, julgust, enesekindlust, teadmiste ja tõenduse väärtustamist, loodusteaduslikku mõtlemisoskust, probleemide lahendamisevõimet ja koostööoskust. Ise küsides, uurides ja avastades kujuneb sisemine motiveeritus ja kujunevad väärtushinnangud. (Tartu Ülikool)

Õues tegutsemine ja avastusõpe toetab õpilaste aktiivset osalemist ning avastuslikku õppimist. Selline lähenemine süvendab õpilaste sidet oma kodukohaga ja võimaldab mõista ka pärimuse olulisust ning seega toetab õpilase kultuurilise identiteedi arengut.

1.3 Õpilase väärtuste kujunemise toetamine

Kultuuri- ja väärtuspädevusena mõistetakse suutlikkust „hinnata inimsuhteid ja tegevusi üldkehtivate moraalnormide seisukohast; tajuda ja väärtustada oma seotust teiste inimestega, ühiskonnaga, loodusega, oma ja teiste maade ja rahvaste kultuuripärandiga ning

nüüdiskultuuri sündmustega; väärtustada loomingut ja kujundada ilumeelt; hinnata üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi, väärtustada inimlikku, kultuurilist ja looduslikku mitmekesisust; teadvustada oma väärtushinnanguid.“ (PRÕK § 4.4.1)

Erinevatest põlvkondade tihe sotsiaalne läbipõimumine võimaldab õpilastel saada teadmisi vanematelt kogukonnaliikmetelt. Nendega koos oma kodukohas tegutsedes saavad noored kogeda ja tunda paikkonna muutusi vastavalt aastaegadele ja inimtegevusele ja õpivad väärtustama oma elukeskkonda ja sotsiaalseid suhteid. Selliselt tegutsedes tugevnevad õpilaste kultuuriline identiteet ja hoolivad hoiakud ennast ümbritsevate inimeste ja looduse suhtes.

Margit Sutropi sõnul (Aavik 2009), on iga õpetaja väärtuskasvataja, kas ta seda tahab või mitte. Väärtuskasvatus on protsess, mille käigus inimene õpib enda ja teiste väärtusi märkama, nende üle arutlema ja oma valikuid põhjendama. Nüüdseks on jõutud arusaamisele, et igas aines saab tegeleda väärtuskasvatusega. Kui õpetaja tunneb oma aines ära väärtusküsimused, siis on tal võimalus juhtida ka õpilast neid küsimusi ära tundma ja nende üle arutlema. Tagasiside andmine õpilasele tema käitumise kohta toetab õpilase kõlblist arengut.

Peamiseks rahvuskultuuri kandjaks on õpetaja koolis ja koolijuhtide langetada on kooli õppekavasid koostades otsus, kui suures osas rõhutakse eestlusele ja selle kultuuripärandi säilitamisele õppetöö osas. Palju sõltub just koolijuhtide ja õpetajate väärtushinnangutest. (Kitsing 1998, lk 13-14) „Eesti kooli kui rahvusriigi ühe institutsiooni üheks ülesandeks on ja jääb isiksuse kasvatamine, kes hindab rahvuslikkust, väärtustab oma rahvuskultuuri ja arendab seda edasi järeltulevatele põlvvedele“ (Meri, 1996, viidatud Kitsing 1998, lk 14 j). Kuna iga inimene võib elada nende väärtuste järgi, mida ta tõeliselt hindab, siis saab ta oma eeskujuga kujundada noortes samu väärtushoiakuid ja iseloomuomadusi. (Sutrop 2009, lk 9) Õpetaja enda väärtustest oleneb õppemeetodite valik ja tema vaimustus oma õpetatavast võimaldab õpilastel suhestuda tema ainega. (Sutrop 2009, lk 64)

Põhikooli sihiks on seatud õpilase abistamine eneseselguse loomisel ja põhiliste väärtushoiakute kujunemisel. Noorel aidatakse eakohaselt saada aru oma huvidest, kalduvustest ja võimetest (Sutrop 2013, lk 27). Igal noorel peab olema võimalik end eeskujude kaudu ja oma tegevuse tulemusena, tunnetades jäädvustada eneses teadmised kultuuripärandist.

1.3.1 Pärimuse ja mängu olulisus laste jaoks

Pärimus on põlvest põlve suuliselt edasi antud lugu, uskumus vms, kellelegi pärandatud kombed ja teadmised (sõnaveeb).

Eesti pärandkultuuri teadvustamist alustatakse juba koolieelsetes asutustes ja jätkatakse põhikooli ja gümnaasiumi astmetes. Pärimuse kui väärtuse edasikandmise valmidus on vaja õpilastel omandada juba algklassides. Selline lähenemine suunab õpilase kultuurilise identiteedi kujunemist. Eesti kultuurilise mitmekesisuse juures on oluline säilitada oma kultuuriline identiteet läbi teadmiste kodukoha loodusest ja selle seotusest pärandkultuuriga. Teadmised oma pere suguvõsa ja kodukandi ajaloo suured vastutustunnet lähedaste ja kodupaiga suhtes. Iga üksikisiku, riigi ja rahva elus on traditsioonid need, mis tuginevad pärimusele ja mis aitavad kaasa iga kodaniku rahvusliku identiteedi kujunemisele ning rahvusliku põhiväärtuse säilimisele. (Viru instituut)

Kultuuripärandi edasikandumine sõltub noortega toimetavate inimeste oskusest põimida kultuuritraditsioone igapäevaellu. See peab toimuma igapäevaselt ja kulgema läbi elu pidevate kordustena, et see kujuneks noortele loomulikuks ning et neil oleks sellele tuginedes võimalik oma kultuurilist identiteeti määratleda. Unipiha algkooli direktor Eha Jakobson (2000) on öelnud: „Folkloor on läbinud sajanditepikkuse puhastustule, sõelunud välja kõige olulisema ja meil tuleb see vastu võtta ja edasi anda.“

Pärimuslike laulude, tekstide ja laulumängude kasutamine algkoolis loob aluse eluks ja on määrava tähtsusega pärimuse säilimisel ja edasikandmisel. Rahvalaulude ja laulumängude kasutamine liikumistundides on igati sobiv jätk kirjanduse ja laulutundides omandatu praktikas kinnistamiseks. (Jakobson 2000, lk 53-54) Pärimuslaulude esitamine mängulises liikumises annab liikumisele emotsionaalse sisu ja arendab hingamist. Pärimuse õpetamine on üheks võimaluseks omandada eneseväljendus viise ja samas omandada oskus teisi mõista. (Mürsepp 2001, lk14-15)

Mängust on arenevale lapsele suur kasu. Stuart Brown on väitnud, tuginedes viiekümne aasta pikkusele mängu uurimisele, et mäng on tarvilik optimismiks, rahuloluks, eneseteadvuseks ja ennast usaldava mina kujunemiseks. Teadlased väidavad, et mängides lapsed õpivad tunnetama oma keha võimeid. Õpivad ka maailma toimimist ja peamisi riskijuhtimise oskusi. Õues tegutsemine arendab ka kujutlusvõimet. Mäng on edu saladus nii koolis kui elus üldiselt. Riskantsete mängudega testitakse oma keskkonda ja iseennast. Samas on see ka võimalus oma hirmudega kohaneda. (Mängu vägi, 2019)

2 Loodust ja pärimuse õppimist toetavad projektid

Järgnevalt on esitatud neli õpiprojekti, millede koostamine vältas käesoleva aasta jaanuarist-märtsini ja läbiviimine toimusid 12.04, 17.04, 19.04 ja 2.05. Esimesed kolm projekti viisin läbi enda liikumisõpetuse tundide ajal ja esimese projekti läbiviimisest huvitatud Eha Jakobson viibis vaatlejana tunnis. Teise ja kolmanda õppeprojekti viisin läbi iseseisvalt. Neljandast projektist võtsid osa kooli mõlemad klassiõpetajad Eha Jakobson ja Karel Allikas.

Programmide loomise eeskuju sain Tartu Loodusmaja programmides osalemisest koos Unipiha algkooli õpilastega ja tutvudes nende koduleheküljel välja toodud programmide ülesehitusega. Programmid, mida uurisin, olid hea ülesehitusega ja üheselt mõistetavad ning piisavalt huvipakkuvad õpilastele, olles kooskõlas õppekavaga.

2.1 Õppeprojekt „Armas puu, mis on sinu nimi?“

Õppeprojekti nimi	„Armas puu, mis on sinu nimi?“
Sihtrühm	1.-4. kl
Eesmärk	Õpilane oskab nimetada enamlevinud (kask, tamm, kuusk, mänd, pihlakas) kodukandi puud ja oskab nimetada puude rahvapäraseid nimetusi.
Kestvus	1-1,5 tundi
Koht ja aeg	Jalgsimatk Pangodi järve Pikksaare poolsaarele. September, oktoober, mai ja juuni.
Vahendid	Pildid erinevatest puudest ja nende eritunnustest (Lisa 1), Tööleht (Lisa 1.2)
Lõiming	Loodusõpetus, eesti keel, liikumisõpetus.

Õppeprojekti kirjeldus

Sissejuhatus:

Õpilastele tutvustatakse matkal õpitavat ja matka etappide läbiviimise järjekorda.

Õpitegevused matkal:

Tutvustus: Kõneleme enamlevinud puudest Eestis.

Vaatlus: Puud ja põõsad matkarajal.

Vestlus: Pikksaarele jalutades näevad matkal osalejad paljusid teisi puude liike, mis ei ole projekti õppe eesmärgid (sarapuu, toomingas, lepad, paju), aga vesteldes nendest jõutakse puudeni, mida hakatakse õppima ja õpetaja saab aimu laste varasematest teadmistest.

Kirjeldamine: Lapsed kirjeldavad õpetaja poolt esitatavate suunavate küsimuste toel nähtud puid.

Puude määramine: Kask, tamm, kuusk, mänd ja pihlakas.

Puude pärimusnimede õppimine: Õpetaja tutvustab puude rahvapäraseid nimetusi: kõiv, hiiepuu, nõglapuu, pihelgas.

Kuulamine: Pärimusjutt, „Kuidas kask endale mustad triibud sai“

Liikumismäng: Puude kallistamise mäng (Lisa 1.3).

Õpitu kinnistamine: Töölehtede täitmine (Lisa 1.2).

Kokkuvõte: Vestlusringis õpitust.

Vestlusringi küsimused:

1. Milliseid puid me täna tundma õppisime?
2. Kuidas olid nende puude rahvapärased nimetused?
3. Kas te olete neid puid koduümbruses näinud?
4. Milline on sinu lemmikpuu ja miks?
5. Kas oled ise mõne puu istutanud, millise?

Seos kooli õppekavaga: Õpilane oskab sihipäraselt vaadelda, erisusi märgata ja kirjeldada, oskab liikuda looduses loodust kahjustamata ning mõistab looduse seotust pärandkultuuriga.

2.2 Õppeprojekt „Taimebingo“

Õppeprojekti nimi	Taimebingo
Sihtrühm	1.-4. kl
Eesmärk	Õpilane oskab nimetada enamlevinud taimede nimetusi ja oskab nende tunnuseid esile tuua.
Kestvus	45 min
Koht ja aeg	Unipiha kooli õueala. Aprillist oktoobrini.

Vahendid	Mänguruudustiku moodustamiseks sobivad erinevad looduslikud vahendid (oksad, kõrred, pinnas). Herbaariumi koostamiseks papist kaaned. Vastavalt taimede valikule koostatud lahendlausega ristsõna (Lisa)
Lõiming	Loodusõpetus, liikumisõpetus, kunstõpetus, eesti keel.

Õppeprojekti kirjeldus:

Sissejuhatus: Selgitatakse bingo mängu reeglid ja selgitatakse taimede korjamise meetod.

Õpitegevused:

Liigutakse taimestikuga alale, kus **arutletakse** taimede mitmekesisuse teemal. Õpetaja käsitleb aastaegade vahetumisest tingitud taimestiku muutusi. **Vestluses** laseb õpetaja lastel nimetada taimi, mida nad tunnevad. Kasutades pinnast või taimede osasid joonistatakse/kujundatakse maapinnale üheksa ruuduga ruudustik. Olenevalt laste arvust saab „Taimebingot“ mängida väikestes gruppides või individuaalselt. Õpetaja nimetab ümbruskonnas leiduvate taimede osasid, millega iga meeskond või mängija täidab ühe bingoruudustiku, otsides vastavat taimet. Tulemust **vaadeldakse** ühiselt, selle üle **arutletakse**. Iga järgnev bingoruut täidetakse erinevate taimedega.

Käeline tegevus: Õpilased paigutavad taimed papist kaante vahele ja kinnitavad taimed kleplindiga aluse külge (Lisa 2)

Õpitu kinnistamine: Õpitud taimed paigutatakse taimekaarti, kasutades ristsõnalahendi tähti ristsõnaruudustikus. (Lisa 2.1)

Kokkuvõte:

Tagasiside ringi küsimused õpilastele:

1. Missuguse uue taimet sa täna teada said?
2. Milliseid taimi sa juba teadsid?
3. Kuidas neid täna õpitud taimi igapäevaselt kasutada saab?
4. Kuidas need teadmised on teile vajalikud?

Seos kooli õppekavaga:

Õpilane märkab aastaegade vaheldumist ja oskab kirjeldada kodukoha loodust ning tuntumaid taimi. Õpib väärtustama keskkonda hoidvat ja keskkonnahoidlikku mõtteviisi. Väärtustab liikumist erinevates keskkondades. Käeliselt oskab kasutada lihtsamaid töövõtteid.

2.3 Õppeprojekt „Pangodi järve kalad ja veelinnud“

Õppeprojekti nimi	„Pangodi järve kalad ja veelinnud“
Eesmärk	Õpilane oskab nimetada kahte Pangodi järvele iseloomulikku kalaliiki ja kahte veelindu ning oskab neid kirjeldada.
Sihtgrupp	1.-4. klass
Kestvus	45 min
Koht ja aeg	Unipiha algkooli õue ala ja Pangodi järve kaldanõlv. Aprilli -ja mai kuu.
Lõiming	Loodusõpetus, liikumisõpetus, eesti keel.

Õppeprojekti kirjeldus

Sissejuhatus: Teema ja tunnitegevuste tutvustus.

Õpitegevused:

Kogunemine Pangodi järve kaldanõlvale. **Vaadeldakse** järve ja otsitakse silmadega mõne aja jooksul, kas märgatakse veelinde.

Vestlusring kaladest ja veelindudest ning näidismaterjali abil kalade ja lindude tutvustamine. Vestluses õpilastega selgitab õpetaja välja, milliseid kalu ja veelinde nad juba tunnevad. Õpetaja käsitleb põhjalikumalt kaladest Pangodi järves elutsevat kaitsealust liiki vingerjat (Lisa 4.1) ja röövkala haugi, kes ei ole omavahel sõbrad. Veelindudest toob esile tuttpüti (Lisa 4) ja Unipihakooli sümboolikaks oleva luige. Õpetaja räägib nende pesitsemisest ja poegade kasvatamisest. (Lisa 4)

Pärimismäng: „Haned luiged tulge koju“ mängimine kooliõuel (Lisa 4.3) Õuesõppe laudadel ristsõna täitmine õpitu kohta. Vihma korral koolimajas.

Õpitu kinnistamine: Töölehel oleva ristsõna lahenduses peitub Pangodi järvel elutseva linnuliigi nimetus, mis on ka Unipiha algkooli logoks. Tutvumaks selle linnuga õpetaja laseb laululuige häälsalvestust kuulata ja näitab pilti laululuigest.

Kokkuvõte: Vestlusring

Vestlusring küsimused:

1. Nimeta täna õpitud kalad ja linnud?
2. Milline nendest sulle kõige huvitavam tundub ja miks?
3. Kas oled varem koduümbruse täna õpitud linde näinud?
4. Kus sa oled varem kalu näinud?

5. Kas teile meeldiks näha linde ja kalu paadiga veepeal olles?

Seos õppekavaga:

Õpilane mõistab erinevate organismide liigirikkust ja nende elukeskkondade vajalikkust. Oskab väärtustada keskkonda hoidvat ja keskkonnahoidlikku mõtteviisi. Keeleliselt toimub sõnavara mitmekesistamine.

2.4 Õppeprojekt „Veetee - tee veel“

Tabel 1.

Õppeprojekti nimi	„Veetee - tee veel“
Eesmärk	Õpilane teab nimetada mootorita vee peal liikumise vahendeid nii tänapäevast kui minevikust. Oskab kasutada päästevesti, möla ja aere.
Sihtgrupp	1.-4. klass
Kestvus	1-2 tundi
Koht ja aeg	Unipiha algkooli naabruses Pangodi järve ääres asuv jahtklubi „Merikotkas“ paadisild. Maist - oktoobrini.
Vahendid:	Kanuud, sõudepaat ja päästevestid. Näidismaterjal veesõidukitest (Lisa 3). Projekti läbiviija poolt varutud männikoor, kasetoht, grilltikud (mastiks purjele), noad. Paber ja pliatsid viktoriini jaoks. Raamat A. Vallik „Laste oma eesti“ Hea kui on läbitud õppetund koos päästeteenistusega vetelpääste osa kohta.
Lõiming	Liikumisõpetus, eesti keel, ajalugu, muusika, tehnoloogia/käsitöö.

Õppeprojekti kirjeldus

Sissejuhatus: Arutlus õppeprojekti nimetuse üle keelelisest aspektist. Tutvustatakse projekti eesmärki. Arutlus päästevesti vajalikkusest. Esmaste sõiduvõtete õpetamine ja vee peal tegutsemise reeglite selgitamine.

Õpitegevused:

Kanuudes liikumine Väikesaarele. Õpetaja tutvustab pilte näidates järvel kasutatavate sõidukite ajalugu ja tänapäevaseid veesõiduvahendeid: kanuu, haabjas, sõudepaat, purjekas, aerulaud (Lisa 3). **Arutletakse**, miks ei ole Pangodi järvel

mootorsõidukitega liiklemine lubatud ja õpetaja jagab infot selle kohta, et Pangodi maastikukaitse alaga kaitstakse kalaliikidest vingerja elupaika ja mõningaid sihtkaitsevööndis Palumäel kasvavaid taimi nagu võsu-liivsiibil ja käokuld. Mainin ära ka sürjametsa ja selle tähenduse. (Pangodi maastikukaitseala)

Väikesaarelt liigutakse mööda vett Pikksaarele RMK lõkkekohta. Mängupurjeka **meisterdamise** materjalide teoreetiline tutvustus. Meisterdatakse looduslikest materjalidest (männikoor ja kasetoht) purjekad. Õpetaja tutvustab purjeka osade nimetusi ja kasutab vastavat **sõnavara** ka purjekate meisterdust juhendades. Suunates õpilasi kasutama vastavat sõnavara (mast, puri, ahter, võör) purjeka meisterdamisel. (Lisa 3.1)

Liikumine kanuudes Pikksaarelt Palumäe randa. **Tähelepanujutukese** lugemine ja sellekohane viktoriini läbi viimine. Õpetaja kasutab kohaliku lastekirjaniku Aidi Valliku raamatust „Laste oma Eesti“ võetud jutukatkendit (algus lk 9 eelviimase otsekõne tekstist alates kuni lk 10 kaasaarvatud), mis räägib küll mere keskkonnas elavatest lindudest ja loomadest ja pärimuslikust muinastulede ööst, aga rikastab õpilaste silmaringi veealaste teadmistega ja kodukoha seost muinastulede ööga.

Viktoriini küsimused:

1. Mitmest küljest on Eesti merega ümbritsetud? Õige vastus annab punkti.
2. Milliseid kalu püütakse meie merevetes? Iga kala annab ühe punkti.
3. Milliseid linde nimetati loetud jutukatkes? Iga lind annab punkti.
4. Milline imetaja elab meie meres? Õige vastus annab punkti.
5. Mitu korda aastast tähistatakse muinastulede ööd?
6. Kas muinastulede ööl tehakse tuld mere, järve või jõe ääres? Õige vastus on mere ja järve ääres, sest Pangodi ääres on juba viiendat aastat järjest muinastulede ööl lõke süüdatud ja suvelõpupidu peetud külaharva poolt.

Tuletatakse meelde regilaululine **laevamäng** (Suits) ja mängitakse seda. Laevamängu pärimuse tutvustamisel on hea ära märkida, et see mäng on pärit Lääne-Eestist. Mängu õpetus (Suits).

Väike snäkipaus (võimalusel tehakse lõket). Tagasiteele asumine jahtklubi „Merikotkas“ paadisilda. **Paatide/vestide korrastamine ja ladustamine.**

Kokkuvõte: Tagasiside õpilaste poolt

Tagasiside küsimused:

1. Millega see retk sind üllatas?

2. Millised olid need teadmised, mida sa varem ei teadnud ja said teada just sellel retkel? Mida uut said sa teda just sellel retkel?
3. Missugused olid sinule uued teadmised, mille said
4. Kas midagi sellel retkel võiks olla teisiti?
5. Kuidas need teadmised ja oskused on teile kasulikud?
6. Kas oled matkanud oma koduümbruses? Mida huvitavat oled kogenud seal?
7. Mis oli täna hästi ja mis võiks olla teisiti?

Seos kooli õppekavaga:

Õpilane mõistab liikumise ja kultuuri seost mitmekülgsete, sh väljaspool kooli keskkonda toimuvate tegevuste kaudu.

Õpilane mõistab vaimset ja kehalist tasakaalu soodustavate tegevuste mõju enda heaolule ja pingeliste olukordadega toime tulemisel. Õpilane tunneb rõõmu liikumisest ja on saanud sellest positiivse kogemuse. Õpilase sõnavara rikastamine. Õpilane tunneb huvi mineviku vastu. Oskab kasutada nuga kergema puidu töötlemisel. Pärandmuusikaga tutvumine.

3 Õppeprojektide ettevalmistus ja läbiviimine

Õppeprojektide koostamisel olen lähtunud õpilaste soovist õppida erinevatel meetoditel: matkad, mängud, laulumängud jmt. Õpiprojektid on koostatud Unipiha algkooli 1.-4. klasside õpilastele.

3.1.1 Õppeprojekt „Armas puu, mis on sinu nimi?“

Ettevalmistus. Inspiratsiooni leidsin koolis varem läbiviidud programmi „Puud on hellad velled“ materjale sirvides. Tutvusin ka 1.-4. klassi loodusõpetuse õpikutega. Koostas puude nimetuste ja pärimusnimede kinnistamiseks töölehe. Tunni viisin läbi 15-minutilise jalutuskäigu kaugusel oleval Pikksaarel. Pikksaarele võtsin kaasa ka töölehed.

Läbiviimine. Liikusime Pikksaarele jalgsi. Teel olles küsitlesin õpilasi ja uurisin nende teadmisi õppimisele tulevate, puude kohta ja ka tee ääres leiduvate puude kohta. Kohale jõudnuna tutvustasin õpitavaid puid ja lasin lastel rääkida, mida nad juba teavad nendest puudest nii kasutuse kui määramise kohapealt. Sellele järgnes mäng, kus lapsed said panna proovile oma teadmised viie puu kohta. Nimetasin puu nime ja iga laps pidi endale leidma oma puu. Pihlaka ja tamme puhul tegin erandi, sest neid puid oli Pikksaarel ainult kaks. Nende puude juurde võisid lapsed mitmekesi joosta. Teisi puuliike oli piisavalt. Juhtus ka, et mõni lastest läks kuuse asemel männi juurde ja see andis hea võimaluse vanemate klasside õpilastel selgitada nende puude erinevust. Mängus õpilased kasutasid kiirust, mis ei olnud eesmärgiks, aga andis mängule lustlikuse momendi. Mängule järgnes rahunemiseks mõeldud pärimusjutu jutustamine „Kuidas kask endale triibud sai?“ Töölehtede täitmisel palusin igal õpilasel täita see individuaalselt. Töölehtede tulemuste vaatlusel ilmnenuid veakohad arutlesin iga õpilasega individuaalselt läbi, kuni jõudsime õige tulemuseni. Tagasiteel arutlesime puude mängu läbiviimise võimalikkuse üle kooli õuel. Õpilased teadsid kõiki puid ka kooliõuel olevat ja tundsid rohkem puudeliike kui projektis käsitlesin.

3.1.2 Õppeprojekt „Taimebingo“

Ettevalmistuse juures oli oluline, et see toimuks kevadel, et loodus oleks juba tärganud ning et rohttaimede liigirikkus saaks juba avalduda. Õpitava paremaks omandamiseks ja kinnistamiseks kasutasin mängulist meetodit ja käelist tegevust. Taimebingo mängu läbiviimiseks on vajalik territooriumi olemasolu, kus kasvab eri liiki rohttaimi. Unipiha kooliõu on selleks vägagi sobilik. Mängu valikul on arvestatud võimalusega õpilastel liikuda erinevas tempos taime otsimisel ja bingoruudustikku toomisel. Kogutud taimedest herbaariumi koostamiseks papist kaante vahele tegin eelnevalt, ettevalmistatud pappkastidest

lõigatud pappi kasutades, vajaliku suurusega kaaned, mille vahele saab paberteibiga taimed kinnitada (Lisa 2). Mängule eelnevalt uurisin hetkel kasvavaid taimi ja valmistasin ette ristsõna, millesse õpilased pidid olemasolevale lahendlausele tuginedes paigutama korjatud taimede nimetused (Lisa 2.1) Valikus oli nii juba koolitundides õpitud taimi kui ka kohalikke eripära ilmestavaid taimi.

Läbiviimine toimus liikumistunni raames (45 min) Mängu mängiti individuaalselt. Kui mõni õpilane ei teadnud mõne taime kasvukohta, siis oli võimalus kaasõpilaste abi paluda nii kasvukoha leidmisel kui ka taimega tutvumisel. Leitud taim tuli tuua mänguruudustikku joostes. Taime otsimine toimus igal õpilasel omas tempos. Selleks, et taimed oleksid käepäraselt kasutatavad, lasin õpilastel taimed kinnitada papist kaante vahele paberteibiga. Teibiriba paraja pikkuse välja mõõtmine ja kleepimine vajab mõne õpilase puhul suulist juhendamist ja ka väikest füüsilist abistamist. Ristsõna täitmise juhendi selgitamisel kasutasin näiteid, mis ei reetnud taimede nimetuste asukohta lahendlauses ja õpilased võisid isekeskis arutledes jõuda õigete lahenditeni. Kõik osalejad võtsid aktiivselt arutlusest osa ja said taimenimed õigetele kohtadele paigutatud.

3.1.3 Õppeprojekt „Pangodi järve kalad ja veelinnud“

Ettevalmistus. Koostasid näidiskaardid veelindudest ja kaladest (Lisa 4, 4.1, 4.2) koos väikese segitava jutuga tutvustatava kohta. Õpitu kinnistamiseks koostasid viiest küsimusest ja vastusest koosneva ristsõna, kus lahendsõnana kasutasid kooli sümboliks olevat laululuuke.

Läbiviimine. Kutsusin õpilased kooli territooriumil Pangodi järve kaldanõlvale ja palusin neil vaikselt vaadeldes leida silmadega mõni veelind. Leidsime kõik koos luige vastaskaldas askeldamas ja ka ühe väiksema veelinnu, keda meil kauguse tõttu ei õnnestunud tuvastada. Ilm oli tuuline ja hoolimata mapi kõvadest kaantest kippusid lindude ja kalade näidislehed väga laperdama ja selle tarvis moodustasime tiheda ringi ja vaatasime tutvustatava pilti seda ringis keerates, et kõik õpilased saaksid pilku heita. Palusin neil hoolega õpetatav meelde jätta eelseisva ristsõna tarvis. Kooliõuele tagasi jõudes tunnetati tuule märgatavalt väiksemat mõju ja arvati, et ristsõna saab ka õuesõppe laudade taga täita. Jagasin kõigile ristsõnad välja ja meelde tuletamist vajavaid nimetusi aitasin vihjete kaudu õpilastel meenutada. Kõige viimase sõna juures avastasime minu poolt koostamisel tekkinud tähelepanuvea ja sain lastele oma eksimust tunnistada. Tore oli kuidas nad mind lohutasid „Pole hullu, me saame aru ikkagi“

3.1.4 Õppeprojekt „Veetee – tee veel“

Ettevalmistus. Ettevalmistusse kuulusid klassiõpetajatega matkapäeva kokkuleppimine, koolilõuna organiseerimine tunnike hilisemaks tavapärasest, läbirääkimised kooli kokaga ja jahtklubi „Merikotkas“ juhtkonnaga kahe kanuu kasutamise osas. Kõigi õpilaste osalusel jäi kahest kanuust väheseks ja seega otsustasin ühe kogukonna inimese erakanuud paluda selleks retkeks. Kuna meil oli üksteist last ja kolm täiskasvanut, siis otsustasime kaks last optimisti purjepaadi alusega (ilma purjeta) sleppi võtta. Kõigile lastele mõlasid ei jätkunud ja seega mõlasid anti üksteisele kordamööda kasutada. Päästevestid on koolil olemas kõigile ja saime neid kasutada. Esimese etapi tarvis koostas kanuude ja haabja ajaloo ja kasutuse kohta näidislehe koos tekstiga (Lisa 3). Teiseks etapiks olin hankinud männikooretükke Kiidjärvel õpperetkel käies ja kasetohtu oma kodulähedasest metsast ning ühe paki väikseid grilltikke meisterdusele tuleva purjepaatide mastide tarvis (Lisa 3.1). Lastevanematel palusin lapsed varustada veepudeli, snäki ja väikeste matkanugadega. Varustasin ka end kõige sellega ja väikeste nugadega männikoorele paadikuju vestmise tarvis, juhaks kui kellelgi on nuga ununenud kaasa võtta või seda lihtsalt pole. Kolmanda etappi jaoks oli vaja Aidi Valliku raamatut „Laste oma Eesti“ ja küsimustikku tähelepanuviktoriini läbiviimiseks. Pärimusliku „Laevamängu“ läbiviimiseks olid laulsõnad vaja meelde tuletada.

Läbiviimine. Matka läbiviimine algas kooliõuel oleva jahtklubi „Merikotkas“ paadikuurist ühise veesõidukite toimetamisega alla järve äärde. Kõik said varustatud päästevestidega. Koostati paatkonnad ja andsin juhised mõla kasutamise ja paadis käitumise osas ohutuse tagamiseks. Väikesaarele jõudes tutvustasin ilma mootorita veesõidukeid: kanuu, haabjas, purjekas, sõudepaat. Rääkisin Pangodi järvest kui kaitsealusest järvest ja mis selle põhjuseks on. Tuletasime meelde ka kaitsealuse kalaliigi eelmisest õpiprojektist. Teel Pikksaarele ja ka hiljem nägime tuttpütte, keda meil veelindude projekti ajal vee peal näha ei õnnestunud. Pikksaarel meisterdasime männikoorest purjekaid kasetohust purjega. Alguses kippusid paadid vees ümber minema, aga kohendasime purje asendit aluse suhtes ja viimistlesime purje suurust ja saime kõik paadid vee peal püsivateks. Õpetaja Eha leidis võimaluse lastele näidata, kuidas rähn käbidest seemneid kätte saab ja kuidas tänu rähnisevikojale võivad kuusekäbid olla männi all ja vastupidi. Veeteel Palumäele laulsime regivärsilist „Laevamängu“ ja aerutasime (mõlatasime) selle rütmis. Palumäe RMK varjualuses tegime väikese snäkipausi ja alustasime viktoriiniga, mille palusin läbi viia klassiõpetaja Karelil. Paatkondadest moodustusid viktoriini meeskonnad. Mina pidasin punktiarvestust. Siinkohal meenusid mulle ostmata jäänud sokolaadimedalid. Pidime asuma tagasiteele, sest aeg oli väga armutult meie kahjuks tiksunud. Laevamängu otsustasime ühiselt

mängida pärast sööki kooli juures. Tagasiteel aina laulsime. Rõõmustasime ka ilmataadi ilusa kingituse – päikeselise ja tuulevaikse ilma üle. Tagasijõudnuna tõmbasime alused veest välja ja läksime sööma. Päästevesti viis igaüks möödaminnes paadikuuri juurde. Sõime, tegime tagasiside ringi, mängisime laevmängu ja tassisime veesõidukid paadikuuri.

4 Õppeprojektide tulemused ja järeldused

Õppeprojektide ettevalmistamine Unipiha õpilastele andis võimaluse teha koostööd kooli klassiõpetajate ja muu personaliga ning lastevanematega. Ettevalmistusel arvestasin kooli arengukava prioriteetsete arengusuundadega ja välja toodud kooli tugevustega – õuesõpe ja liitklassid. Õppeprojektides on lähtutud liikumisõpetuse ainekavas ette nähtud erinevate ainete lõimimise vajadusest ning järgitud lõimingu põhimõtteid. Õppeprojektides on arvestatud liitklassidest tingituna nii põhikooli I kui ka II astme õpilaste arenguvajadustega

Loovpraktiliseks lõputööks valmistasin ette õppeprojektid „Armas puu, mis on sinu nimi?“, „Taimbingo“, „Pangodi järve kalad ja veelinnud“, „Veetee – tee veel“.

Projektidele tagasiside saamiseks viisin iga projekti järel läbi õpilastega vestluse, mille salvestasin. Nende eesmärgiks oli saada vastus kahele küsimusele: 1) Mida märkavad Unipiha algkooli õpilased koduümbruses? 2) Kuidas suhtuvad õpilased projektides kasutatud kodukandi tundmaõppimist toetavatesse õppemeetoditesse? Nelja vestluse kestus jäi ajavahemikku 5-12 min. Kaks vestlusringi viisin läbi Unipiha algkooli ruumides ja kaks kooliõuel. Helisalvestised transkribeerisin kirjalikuks tekstiks ning analüüsisin tekste kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodiga. Arutluste ja vestlustel esitatud küsimustele vastasid valimisse kuuluvad 11 õpilast 1.-4. klassini.

Järelduste tegemiseks tuginesin vestluste ja arutelu meetodile. Seda meetodit on kasutanud ka Põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ rakendamises mitteformaalses keskkonnahariduses, uuringu lõpparuande koostajad. Vestlus on väärtuste omaksvõttu toetav õpimeetod (Keskkonnaministeerium, 2017).

Tabel 2. Kategoriseerimisel saadud kategooriad

Uurimisküsimus	Peakategooria	Alakategooria
1. Mida märkavad Unipiha algkooli õpilased koduümbruses?	1.1 Õpilaste varasemad märkamised koduümbruses 1.2 Õpilaste tähelepanekud projektides õpitu kohta.	1.1.1. Märkamised kodukohta rohttaimede ja puude kohta. 1.2.1. Märkamised kalade ja veelindude kohta 1.2.2. Vee peal liikumise kogemus
2. Kuidas suhtuvad õpilased projektides kasutatud kodukandi	2.1 Õppekeskkond 2.2 Aktiivõppe meetod	2.1.1. Õpitava mõtestamine ja seostamine tegelikkusega

tundmaõppimist toetavatesse õppemeetoditesse?	2.3 Pärimuslikud mängud ja laulumängud	2.1.2. Ideed edaspidiseteks õpitegevusteks 2.2.1 Aktiivne osalemine liikumises ja käelises tegevuses. 2.3.1. Huvi pärimusliku laulumängu vastu
---	--	--

4.1 Mida märkavad Unipiha algkooli õpilased koduümbruses?

Õpilased märkavad oma koduümbruses taimi ja puid. Nii neid, mida käsitleti õpiprojektis kui ka neid, mis on neile tuttavad juba koolitundidest ja mis on omandatud informaalselt.

Küsimusele, milliseid puid nad koduümbrusest teavad, olid vastusteks õpitud puudest:

Minul on kask ja kuusk; Mul on kõiki; Kuusk, tamm jaaaa....; Mul ei ole pihlakat; Männimets, männik; Mänd; Minul on üks kuusk ja kaks mändi

Koduümbruse puudest mainisid õpilased puid ja põõsaid, mida õpiprojektis ei käsitletud. Erinevana käsitletud puudest mainiti: *Meil on kõik puud, sarapuud ka; Ja astelpaju*. Enamus õpilased nimetasid oma lemmikpuuna õpiprojektis õpitud puudest erinevad puud:

Saar; Palm; Viigipuu; Õunapuu; Õunapuu; Kanadavaher; Minul on kaks lemmikpuud õunapuu ja kuusk; Mul on kask ja paju; Mul on ka paju

Puude kohta teati veel fakte, mida õpiprojektis „Armas puu, mis on sinu nimi?“ ei käsitletud: *Kask annab head mahla; Vahtramahl on magusam; Kask annab väga head tohtu, mis läheb põlema; Mina olen kase vastu allergiline*

„Taimebingo“ õpiprojektis nimetasid õpilased oma koduümbruse taimedeks just õpiprojektis mainitud taimi: *Mul on väga palju lõokannuseid; Ma ei tea. Naati olen näinud ja võilille, aga mõned sellised rohelised on, seda meil on ka aias* (näidates taimekaardil kortslehele). „Taimebingo“ vestlusingis toodi välja varasemad märkamised ja teadmised: *Nõgesest saab teed teha; Nõgesest saab suppi ka; Naati sööme niisama, värskelt on väga hea; salatipeale on ka väga hea*

Kalade ja veelindude osas oli Pangodi järves elutsev kaitsealune liik vingerjas huvipakkuv: *Vingerjas tundus huvitav sellepärast, et tal on kollased triibud peal ja huvitav saba taga*. Aga ka veelinnud pakkusid huvi: *Huvitav oli vingerjas ja luik, tema teravad tiivanukid; Minu jaoks on huvitav nagu, mulle hästi meeldib kuidas need tuttpütid nagu sukelduvad, see on nagu, nad suudavad nii kaua olla vee all*.

Vee peal liikumise kogemused üllatasid õpilasi

Mind üllatas see, kui mina, Jumi ja Kati ja Eha olime paadis, siis me ei liikunud eriti kiiresti, aga kui Eva, mina, Eha ja Ares, siis küll liikusime kiiresti

Mind üllatas, et nad said meist siis ette, kui me tagasiteel olime

Mina ei teadnud, et saab nõõri kaudu lihtsalt teise paadi teise taha panna, et see katki ei lähe

4.2 Kuidas suhtuvad õpilased kodukandi tundmaõppimiseks kasutatavatesse õppemeetoditesse?

Õpilased olid kõik huvitatud piltidega õppematerjali abil esitatud teadmistest:

Vingerjas tundus huvitav sellepärast, et tal on kollased triibud peal ja huvitav saba taga;

Minu jaoks on huvitav nagu, mulle hästi meeldib kuidas need tuttpütid nagu sukelduvad, see on nagu, nad suudavad nii kaua olla vee all

Aktiivne osalemine õpitegevustes:

Mulle meeldis see, et me käisime nii kaugel paadiga, oleks võinud veel kauem olla;

Hästi oli see et me saime teistest ette, kuigi meil oli lisa paat ka taga; Minu meelest oli hästi see, kuidas mul tuli see välja see aerutamine; Hästi oli see, et me saime aerutada ja paadikesi teha, halvasti oli see et mul sai varrukas märjaks

Õpiprojektides osalemisel suhtuti uudishimuga männikoorest paatide meisterdamisse suulise juhendamise järgi. „Võime ise meisterdades midagi valmis saada?“ ja looduslike materjalide lihtne kasutusviis oli „Veetee ja tee veel“ projektis peamiseks üllatavaks õpimeetodiks:

Üllatas, et me tegime ise männikoorest ja kasetohust paate

Ma sain teha männikoorest sellise paadi nagu päris paat

Tegime laevukesi ja et minu oma hakkas ka lõpuks sõitma

Uued teadmised looduse kohta olid lastele meeldejäädavad ja neid mainiti vestlusringis:

Et nii lihtsasti saabki teha nendest koortest paati; mina varem ei teadnud, et rähn paneb käbid puuauku ja siis nokib; Mind huvitab, miks rähn viskab käbid alla; Mina ei teadnud et saab nõõri kaudu lihtsalt teise paadi teise taha panna, et see katki ei lähe

Õpitu mõtestamine ja seostamine väljendus taimebingo arutelus, kus arutleti taimede tundmise vajalikkuse üle ja leiti:

...et, kui matkal metsas kõht tühjaks läheb, siis teame, mida võime süüa ja mida mitte; võilill ei ole mürgine, aga natuke kibe; teelehega saab verejooksu peatada

Seostati lindude ja inimeste vajadusi:

...et linnukesed saavad sealt juua ja meie ka

Taimede kohta saadud teadmisi väärtustati:

siis saab targaks ja siis tunned taimi mis on mürgised ja mis ei ole, siis sa tead mida süüa

Kehalises liikumises uue tegevuse õppimine ja selle omandamine avaldus positiivse elamusena:

See, et kuidas mul tuli välja juba see aerutamine

.., et me saime seal aerutada ja...

..,et sai sõita, ...

Pärimusliku laulumängu vastu tunti huvi – kui see ajanappuse tõttu esialgu mängimata jäi, sooviti see ära mängida pärast vestlusringi : *Halvasti oli see, et me unustasime laevamängu teha; Laevamäng ka nüüd*

Ideede osas edaspidisteks õpitegevusteks väljendasid end õpilased:

Pikem oleks võinud olla; teistel saarte; matkarajal oleks võinud käia; lõket oleks võinud teha ja grillida; oleks võinud veel kauem olla

Vestlusringide tulemuste põhjal saab järeldada, et õpilased on märganud kodukoha loodust ja väärtustavad pärimust. Kodukoha loodust väärtustatakse keskkonnana, kus ollakse nõus aktiivselt õppima ise avastades, uusi teadmisi omandades nii iseseisvalt kui juhendamisel. Ollakse huvitatud pärimuslikest mängudest. Õpilased väärtustavad uute kogemustega rikastumist seda väljendades ja on valmis panustama oma ettepanekute ja ideedega.

Uurimisprobleemina tõstatatud küsimusele, et kodukoha looduse ja pärimuse tundmaõppimist on kasinalt toetatud formaalõppe riiklikus õppekavas, saan ainekavade põhjaliku läbitöötamise alusel öelda, et riiklik õppekava toetab kodukoha loodust ja pärimust puudutavate teadmiste omandamist ja praktikas läbi viidud õpiprogrammid õigustavad end, kuna võimaldavad liikumisõpetusega lõimides eheda kokkupuute õpitavate teemade, objektide ja tegevustega. Läbivad teemad toetavad õpiprojektide ettevalmistamist ja läbiviimist. Õpiprojektid on kooskõlas riikliku õppekavaga, päriselulised ja aitavad kaasa õpilaste eluliste kogemuste omandamisele ja rakendatavate teadmiste talletamisele ning õpilaste kasvamisele täisväärtuslikeks ühiskonna liikmeteks.

Õpiprojektide edasiarendusena näen rohttaimede ja puude õpiprojektide kasutamist erinevatel aastaegadel ja taimede erinevatel kasvuetappidel. Veega seotud projektid võimaldavad õppida veelgi lisaks veetaimi ja vees elavaid putukaid. Järvematka juures saab mängida maastikumänge erinevatel teemadel nagu näiteks aastaajad, loodushoid ja järve kohta käivate faktide mängu. Tegevustena on võimalik ehitada liivaskulptuure järve mänguväljakul, ehitada onni saartel ja õppida tuld süütama lõkkeplatsil. Kõiki õpiprojekte on võimalik pakkuda ka teistele koolidele looduse ja pärimuse tundmaõppimiseks.

5 Refleksioon

Refleksiooni nähakse abistava vahendina mõistmaks oma tegevust erinevates seostes. See on mõtlemine tegevuste üle selliselt, et tekivad uued teadmised, mille tagajärjeks on uued tegutsemismeetodid (Mölder, *s.a.*). Reflekteerin oma loovpraktilise lõputöö käiku toetudes Korthageni „sibula mudelile“, mis võimaldab reflekteerimist kuuel tasandil. (Korthagen, 2009)

Keskkond. Kõik, mis tuleneb välismaalimast, käivitab, mõjutab või piirab.

Loovpraktilise lõputöö kirjutamiseni jõudsin alustades õpinguid Viljandi Kultuuriakadeemia Kogukonnahariduse ja huvitegevuse eriala omandamisega. Siit saadud kogemused ja teadmised on aidanud mind minu töös õpilastega Unipiha algkoolis liikumisõpetajana töötades. Olen saavutanud parema kontakti õpilastega ja mõistan haridusasutuse vastutust õpilastele sobiva õpikeskkonna loomisel.

Tegevused, mida olen teinud, teen ja kavatsen teha. Liikumisõpetajana olen täiendanud end erinevatel koolitustel õpingutega paralleelselt, et saada erinevaid ideid õpilaste liikumistundide huvitavamaks ja sisukamaks muutmiseks. Õpingud Kultuuriakadeemias on andnud palju praktilisi teadmisi mängude läbiviimise kohta ja olen saanud neid ka Unipiha koolis praktiseerida, nii õpilaste kui ka nende vanematega ühisüritusi läbi viies. Õppeprojektide tegevusi, mida kasutasin ka lõputöö käigus, olin varasemalt katsetanud, aga ilma teiste ainete lõiminguta. Lõimitud õppeprojekte ette valmistades püüdsin algselt liiga palju tegevusi planeerida, aga sain väga häid näpunäiteid oma juhendajalt, mille tagajärjel mõistsin, et vähem on rohkem. Vähem tegevusi annab võimaluse algkooli õpilastel rohkem meelde jätta ja võimaldab õpitut paremini mõtestada. Edaspidigi püüan seda osa endale meelde tuletada, kui uusi õppeprojekte tegema hakkkan.

Pädevused. Õpilastega koos tegutsemisel ja nendega suhtlemisel kasutasin varem pigem autoritaarsusele kalduvaid õpetamismeetodeid. Lähtusin enda lapsepõlves kogetud õpetamise meetoditest, mitte tänapäevastest, mis on hoopis empaatilisemad ja mis võimaldavad palju stressivabamalt õpilastega koos tegutseda, neid mõistes ja neile toeks olles. Peamiseks puuduseks oli mul teadmatus õpilaste ärakuulamise vajaduse osas. Püüdsin ainult oma tundi läbi viia, aga ei osanud õpilaste arvamuste ja meeleoludega arvestada piisavalt. Kiirustasin pidevalt ja sattusin õpilaste pahameele ohvriks. See kurnas ja tekitas stressi. Õpilaste ärakuulamist rakendades õpingute ajal ja ka lõputöö õppeprojekte läbi viies tunnen end palju sobilikumana õpetaja ametisse ja soovin end veelgi paremaks lihvida, et mõista õpilasi ja neid toetada formaalõppe läbimise ajal meie koolis. Väga oluliseks pean ka vestlusringide

läbiviimiseks aja leidmist. Just vestlusingides/tagasiside ringides olen leidnud võimaluse õpilastel lasta oma arvamusi avaldades endid „maha laadida“. Kuulates on võimalik mõista, kas nad saavad ise endaga hakkama või vajavad toetust ja abi. Selliselt toimides õpilased muutuvad palju avatumaks ja neid on palju kergem aidata, kui nad seda vajavad. Õppisin seda nii loengutes kui õppematerjale lugedes, aga kõige enam eeskuju toel Kultuuriakadeemia õppejõudude hoolivust ja empaatiavõimet kogedes õpingute vältel. Ei kohanud ühtegi konfliktset isikut, vaid oma inimlikke nõrkusi tunnistavaid persoone. See on eeskuju, mida sooviksin järgida kogu edaspidise elu.

Ettevalmistavates töodes on oluline tähele panna pisidetaile, sest nendest võib sõltuda õige või vale arusaam õpitust. Kogegin seda Veelindude ja kalade õpiprojekti ette valmistades, kus olin ristsõna koostamisel vea sisse lasknud tulla.

Tõekspidamised. Pean oluliseks väärtustada loodust ja teadlikkust selle võimalustest et inimesed ei võõranduks looduskeskkonnast ja oskaksid väärtustada looduslähedast elu. Tegutsedes nii mitmekesisel ja eriliste looduslike võimaluste maastikul, nagu on seda Unipiha kooliümbrus, on minu meelest ainuõige toetada algklasside õpilaste kokku kasvamist loodusega ja elu mõtestamist üldiselt. Kogukonna inimesed hindavad seda kooli ja väärtustavad selle õpikeskkonda kõrgelt, tuues omi lapsi just siia kooli algharidust saama. Olen kogukonnainimestega heades suhetes ja pean seda väga oluliseks, sest sellised suhted aitavad meil teineteist mõista, usaldada ja lapsi koos kasvatada, tagades neile abi kukkumisel, eksimisel ja püsti tõusmisel, olles nende jaoks olemas.

Identiteet. Õpetajaks olemine ja selleks saamine on mulle toonud palju arusaamisi ja muutusi, endale andeksandmisi ja enesepiitsutusi vanadest mõttemustritest lahtilaskmisel. Kuid olles kogunud muutuste paratamatust ja inimolemuse vastuhakku iseendas, olen veendunud, et ainult muutused arendavad ja viivad elu edasi. Siin tuleb mängu kohanemisvõime, mis aitab muutustega leppida ja aina õppida ja õppida ning lõpuks seda protsessi veel ka nautima õppida. Ideaalseks õpetajaks saada ma ei plaani, sest see pole võimalik, aga kõike mis mind ennast huvitab ja mida saaksin ka oma õpilastega jagada kavatsen ma elu rikastamise nimel ellu kutsuda. Selliselt valmistasin ma ette ka oma õpiprojektid. Pärimuse osa ja sellega rohkem sinapeal olemine on minu enda edasine huvi, sest see loob väärtust õpilastes eestlaseks olemise olulise osana.

Missioon. Õpetajana on ja jääb õpilastele toeks ja abiks olemine nendega koos tegutsedes, kasvades, õppides. Soovin seda õpetajana jätkata ja enesetäiendusega paremaks muuta, leides sobiva magistriõppe oma taseme tõstmiseks. Olen kaalunud klassiõpetajaks saamise võimalust. Oluline on, et saan teha selle väikese kooli püsima jäämise nimel

maksimaalse endast oleneva. See kool on ka kogukonnakeskuseks, kus olen Eha Jakobsoni õhutusel ja toetusel looma hakanud kogukonnaüritusi. Ürituste korraldamine ja läbiviimine on mind kokku viinud ka teiste kogukonnaliikmetega, kes ei ole laste tõttu kooliga seotud. Näen neis teotahtelisi ja abivalmis inimesi, kelle kaasamisel on mul õnnestunud jõuda kohaliku ürituse „Muinastulede öö Pangodis“ traditsiooni tekkimise ja hoidmiseni. Seoses selle üritusega olen saanud kogemuse projektikirjutamises ja Kambja vallavalitsusega koostööleiba maitsnud. Selline tegutsemine loob võimalusi kohalike inimeste ja noorte kaasamiseks ühistegevustesse kogukonnaelu elavdamiseks ning on ka maaelu populariseeriv, mis on omakorda paikkonna ellujäämiseks vajalik.

Kokkuvõte

Loovpraktilise lõputöö eesmärgiks oli, et Unipiha algkooli õpilased on õppinud tundma kodukoha loodust ja pärimust mitmekülgsel õpitegevuste toel, andnud tagasisidet nii õppetegevuste sisu kui õppemeetodite kohta ning esitanud ideid edaspidisteks õppetegevusteks.

Loov-praktilise lõputöö käigus töötasin läbi riikliku õppekava ained ja läbivad teemad leides nendes seosed looduse ja pärimusega, samuti Unipiha algkooli arengu- ja õppekava ning erinevaid Tartu Loodusmaja õppeprogramme. Raamatute, artiklite jt allikate toel mõtestasin väärtuste, pärimuse ja mängu osa põhikooli esimese ja teise astme õppetöös. Nendele teadmistele tuginedes mõistsin õpiprojektide koostamise põhjalikkuse olulisust ja enda kui õpetaja vastutust selles rollis.

Lõputöö põhiosana valmisid 4 õpiprojekti kirjeldused: „Armas puu, mis on sinu nimi?“, „Taimebingo“, „Pangodi järve kalad ja veelinnud“ ning „Veetee – tee veel“. Unipiha õpilastega viisin need läbi ajavahemikul 12.04 - 2.05.2024.

Loov-praktilise lõputöö praktilisele osale õpilastelt vestlusringide käigus saadud tagasiside andis vastused küsimustele:

- 1) mida märkavad algkooli õpilased kodukoha looduses?
- 2) kuidas nad suhtuvad õpiprogrammides kasutatavatesse meetoditesse?

Vastustele tuginedes saan kinnitada, et nii projektide eesmärgid kui ka loov-praktilise lõputöö eesmärk said täidetud. Õpilased väärtustavad kodukoha loodust õpikeskkonnana, kus ollakse nõus aktiivselt õppima, avastama ja uusi teadmisi omandama nii iseseisvalt kui õpetaja juhendamisel.

Õpiprojektid on kasutatavad ka edaspidi Unipiha algkooli õpilasi õpetades. Kolm õpiprojekti on kasutatavad ka teiste algkooli klasside koosseisudega nende endi koolis, kohandades õpiprojekti sisu õpikeskkonnast lähtuvalt. Kanuumatk „Veetee-tee veel“ on läbiviidav üksnes Pangodi järvel.

Eneseanalüüsi tulemusena saan tõdeda, et kogukonnahariduse ja huvitegevuse õppekava läbimine on sillutanud mulle teed klassiõpetajaks kujunemisel.

Kasutatud kirjandus

- Aavik, M (2009). Margit Sutrop: Väärtuste arendamine pole ajupesuprogramm. *Postimees*.
[Margit Sutrop: väärtuste arendamine pole ajupesuprogramm \(postimees.ee\)](https://www.postimees.ee/ajupesuprogramm-margit-sutrop)
- Eesti keele instituut
<https://www.eki.ee/dict/haridus/index.cgi?Q=informaal%C3%B5pe&F=M&C06=en>
- Halliki, P. et al., 2020. Emakeele Seltsi aastaraamat 66, 238–260
<http://dx.doi.org/10.3176/esa66.10>
- Haridusportaal <https://haridusportaal.edu.ee/artiklid/huviharidus-ja-huvitegevus>
- Haridus ja teadus ministerium 2023, *Üldharidus ja noored*
[https://www.hm.ee/uldharidus-ja-noored/noortevaldkond/huviharidus Viimati uuendatud 31.05.2023](https://www.hm.ee/uldharidus-ja-noored/noortevaldkond/huviharidus-Viimati-uuendatud-31.05.2023)
- Jakobson, E. (2000). Rahvalauluõpetus koolis (Unipiha algkooli kogemus). I. Rüütel (Toim),
 Pärimus pärijale (lk 53-54). Tartu: Rahvuslik Folkloorinõukogu.
- Keskonnaministerium, 2017. Põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava läbiva teema
 „Keskond ja jätkusuutlik areng“ rakendamises mitteformaalses keskkonnahariduses.
<https://kliimaministerium.ee/sites/default/files/documents/2021-07/Keskkond%20ja%20j%C3%A4tkusuutlik%20areng%20rakendamine%20mitteformaalses%20keskkonnahariduses%20%282017%29.pdf>
- Kitsing, M (1998). Rahvuslikkus on see väärtus tänasele koolile ja õpilasele. J. Mikk (toim),
Väärtuskasvatuse artiklite kogumik (lk 14).
- Korthagen, F. A. M. (2009). Professional Learning from Within. *Studying Teacher Education*,
 5, 2, pp. 195-199.
- Mängu vägi, 2019. Mängu vägi. The Power of Play. Kanada
<https://jupiter.err.ee/1608902594/mangu-vagi>
- Mölder, L. (s.a.). Reflektiivsed praktikad koolitusprotsessis (TLÜ üliõpilaskonna
 koolitustoimkonna näitel). *Uurimik. Andragoogika osakonna seminaritööd*.
<https://andragoogika.tlu.ee/reflektiivsed-praktikad/>
- Mürsepp, M. (Toim). (2001). Rahvaluule ja üldõpetus. Õppematerjal kasvatusteaduste,
 klassiõpetaja ning alus- ja esihariduse eriala üliõpilastele (lk 14-15). Tallinn: TPÜ
 Kirjastus.
- Põhikooli riiklik õppekava (2011). RT I, 14.01.2011, 1
<https://www.riigiteataja.ee/akt/114012011001>

Põltsamaa Ühisgümnaasium. *Väärtuskasvatus 4. klassis.*

https://www.poltsamaa.edu.ee/sites/poltsamaa.edu.ee/files/dokumendid/ainekavad/vaartuskasvatus_4_klassis.pdf

Raadik, S (2010). Õuesõpe- eluliselt oluline õppimisviis lk 7-8. *Loodusvaatlused. Õuesõppe võimalusi lasteaias ja algklassides.* Tallinn TEA kirjastus.

Sarv, M., & Vilbaste, K (2009). Miks on hea üks päev nädalas õues õppida? K. Runnel. (Koost). Keskkond õpetab. Tartu: AS Ecoprint.

<http://mikksarv.blogspot.com/2008/12/miks-on-hea-ks-pev-ndalas-ues-ppida.html>
vaadatud 21.03.2023

Sõnaveeb.ee <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/p%C3%A4randkultuur/1>

Tartu Ülikool <https://sisu.ut.ee/evidobjekt/7-14-aastased-lapsed>

Tartu Ülikool. Avastusõpe. *Õpetajakoolitus.* <https://sisu.ut.ee/oppemeetodid1/teema-1>

Tartu Ülikool. Avastusõpe. *Õpetajakoolitus.*

<https://sisu.ut.ee/oppemeetodid1/kokkuv%C3%B5te>

Tuleviku õpetaja koolitusprogramm. *Aktiivõpe.* <https://tulevikuopetaja.edu.ee/moodul-i/tutvu-mooduli-teemade-ja-oppematerjalidega/moodul-iiaktiivope/>

Tuleviku õpetaja koolitusprogramm „Sibula“ mudel refleksioonitasemete iseloomustamiseks
<https://tulevikuopetaja.edu.ee/moodul-v/refleksioon-opetaja-professionaalses-arengus/3-sibula-mudel-refleksiooni-tasemete-iseloomustamiseks/>

Unipiha algkooli arengukava

https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/4221/2201/8005/KambjaVVK_m48_lisa.pdf

Unipiha algkooli õppe ja ainekavad <https://unipiha.kambja.edu.ee/oppe-ja-ainekavad/>

Viru Instituut. *Õppeaine “Virumaa kultuurilugu”.* <https://viruinstituut.ee/oppeaine-virumaa-kultuurilugu/> vaadatud 14.03.2023

Õunapuu, L. (2014). Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimus sotsiaalteadustes. DSpace.

http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf

Õppeprojektide ettevalmistamisel kasutatud allikad

Elphick, J. Woodward, J. 2003. Linnud, Tänapäev

Mäng „Haned luiged tulge koju!“ juhend

<https://www.folklore.ee/ukauka/arhiiv/items/show/4397>

Pangodi maastikukaitseala <https://www.riigiteataja.ee/akt/119122017018>

Suits, J. 2014. Pärimuslikud laulumängud lastele, MTÜ Pärimusmuusika Keskus

Svensson, L. Pedersen, J. 2011. Linnulaul. Meie 150 linnuliiki ja nende häälsused,

Tänapäev

Vallik, A. 2015. Laste oma Eesti, Päike ja Pilv

Lisa 1. Puud

Näide autori koostatud kaartidest.

MÄND

Mändi kasutatakse ehituspuiduna kõige rohkem. Teda on kerge töödelda ja on väga vastupidav tänu suurele vaigusisaldusele ja vähestele oksakohtadele. Vanasti kasutati mändi palju just laevanduses ja nüüdki nimetatakse täiskasvanud männimetsa mastimetsaks. Männi rahvapärane nimetus on **pedajas**, **petäi**, **pedakas**, **pettäi**. Mets kus kasvavad pramiselt mändid nimetatakse männikuks.

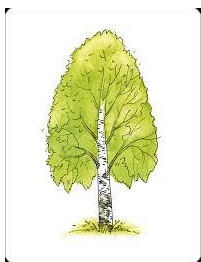

Lisa 1.2. Puude tööleht

„Armas puu, mis on sinu nimi“

TÖÖLEHT

KIRJUTA LÜNKA PUU NIMETUS JA ÜHENDA JOONEGA PUU NIMETUS JA
TEMA ÕIGE RAHVAPÄRANE NIMETUS.

.....

Nõglapuu

.....

Hiiepuu

.....

Kõiv

.....

Pihelgas

.....

Pedajas

Lisa 1.3. Puude kallistamise mäng

Õpetaja nimetab puu nimetuse ja iga õpilane peab leidma endale nimetatud puu ja liikuma selle juurde ning puu ümbert kinni võtma/kallistama. Siis nimetab õpetaja järgmise puu nimetuse ja nii seni kuni kõik õpitud puud on õpilaste poolt leitud. Et mängu mitmekesistada võib õpetaja nimetada või lasta õpilastel kordamööda nimetada erinevaid liikumisviise järgmise puuni jõudmiseks.

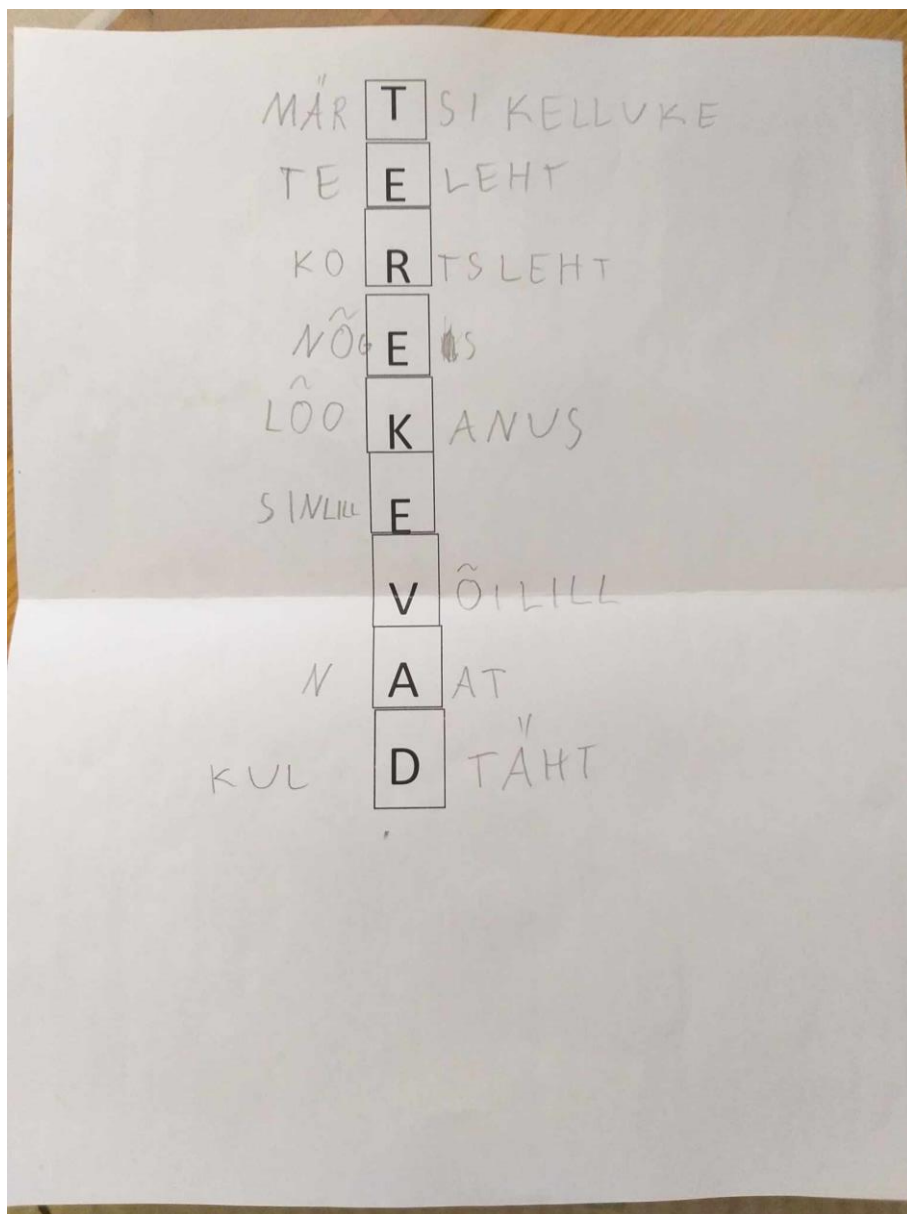
Mängu autor Anari Kroon

Lisa 2. Taimekaart

Foto autori erakogust.

Lisa 2.1. Taimede ristsõna.

Lisa 3. Veesõidukid

Näited autori koostatud kaartidest.

KANUU

Kanuu on indiaalaste ja teiste loodusrahvase kerge paat, mida on valmistatud erinevatest materjalidest looduslikest materjalidest. Kanuu on sarnane sõiduvahend haabjaga. Tänapäevased kanuud on valmistatud klaasplastist ja sobivad hästi meie veekogudel matkamiseks, sest neisse on hea paigutada kaasavõetav varustus. Kanuud liigutatakse vees möla abil. Möla on ühelabaline tullita aer. Tull on aeru kinnituse seadeldis sõudpaadi külge.

Lisa 3.1. Männikoorest purjekas kasetohust purjega

Fotod autori erakogust

Lisa 4. Veelinnud

Näide autori koostatud veelinde tutvustavast kaardist.

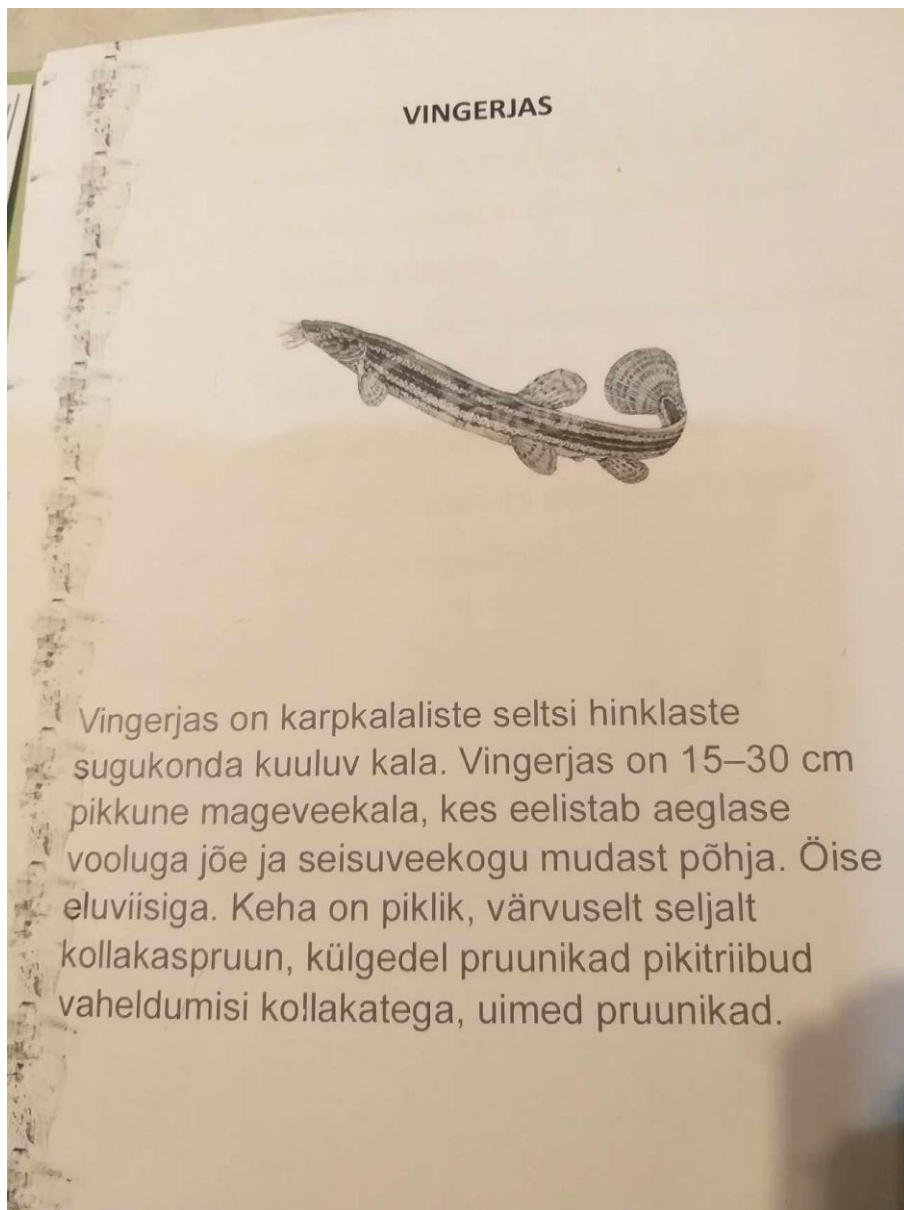
TÜTTPÜTT

Tuttpütt on erinev just oma peenikese kaela ja peas olevate pikkade sulgede poolest, mis moodustavad kauni kroonja tuti. Toitub peamiselt vees leiduvatest väiksematest kaladest. On hea sukelduja. Võib vee all olla 1-1,5 minutit. Maa peal on tema liikumine väga kohmakas, sest jalad asetsevad väga keha tagumises osas. Pesa ehitab vee piirile. Muneb ta ainult 2-3 muna ja hoolitseb poegade eest neid seljal transportides.

Lisa 4.1. Kalad

Näide Kalu tutvustavast kaardist.

Lisa 4.2. Veelindude ristsõna

Eva 12.04.24

Lisa 4.2 Veelindude ristsõna

Ristsõna vastuseks on Pangodi järvel elutsev luige liigi nimetus.

1. Suur valge sulestikuga veelind?
2. Pangodi järves kaitse all olev kala liik?
3. Veelind, kes on pardi moodi, aga kellel on peenem kael ja peas pikemad püstised suled?
4. Tuulega tekib järve veepinnal.....
5. Suur röövkala Pangodi järves?

1. L U I K

2. V I N G O R J A S

3. T U T P E Ü T T

4. L A I N E T U S

5. H A U G

The image shows a hand-drawn illustration of a pond scene. At the top, a swan is drawn in profile, facing right. Below it, a fish is shown swimming to the right, with three small circles representing bubbles. In the center, there is a water lily with a large, round leaf and a small flower. To the right of the water lily, there are several reeds or grasses. The background is a simple wavy line representing the water surface.

Lisa 4.3. „Haned, luiged, tulge koju!“ mängu juhend

Valiti peremees ja hunt, ülejäänud mängijad olid haned. Mänguväljale tõmmati kaks joont, üks peremehe juurde, teine kaugemale. Haned asusid kaugema joone taga, hunt kahe joone vahel. Peremees hüüdis: "Haned, luiged, tulge koju!" Haned vastasid: "Ei saa, hunt on ees!" Peremees: "Tulge ikka!" Haned püüdsid siis joosta peremehepoolse joone taha, kuid hunt asus neid püüdma. Kui hunt mõne hane kinni püüdis, sai kinnipüütust uus hunt ja mäng jätkub.

Lihtlitsents

Mina, Anari Kroon,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose, Kodukoha looduse ja pärimuse tundmaõppimine algkoolis formaalõpet täiendavate õpiprojektide toel, mille juhendaja on Külli Salumäe, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Anari Kroon

20.05.2024